

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2005, C.10, S.1 s.349-368.

ALMANYA'DA EKONOMİK DURGUNLUĞUN SEBEPLERİ VE GELECEĞİ

THE REASONS AND FUTURE OF THE ECONOMIC RECESSION IN GERMANY

Ömer ŞANLIOĞLU

ÖZET

İki Almanya'nın birleşmesi, işsizlik, Euro'ya geçişin olumsuz etkileri ve nüfus yapısındaki değişimlerin yarattığı problemlerden, özellikle alt gelir grupları önemli ölçüde etkilenmişlerdir. 2001 yılından sonra oluşan ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da yaşanan en uzun süreli durgunluğun ülke içinden kaynaklanan en önemli sebeplerinin, özel tüketim harcamalarının yetersiz düzeyde kalması, yüksek işçilik maliyetleri, Doğu eyaletlerine aktarılan büyük sosyal transfer ödemeleri, artan işsizlik oranları, nüfus yapısındaki değişimler ve yetersiz kalan yatırımlar olduğu görülmektedir. Ülke dışından kaynaklanan başlıca sebepler ise, AMB'nin uyguladığı sıkı para politikası ve yine APB'ne geçiş bağlamında uygulanan maliye politikaları ile ABD ve dünya ekonomisindeki olumsuz gelişmelerdir.

Global anlamda rekabet şartlarının daha da zorlaşacağı görülmekle birlikte, iyi yetişmiş bir iş gücü ve oldukça kaliteli sayılabilecek altyapısıyla Alman ekonomisi, uluslararası rekabet yeteneği bakımından, ülke içinde bazı gruplarca iddia edildiği kadar kötü bir durumda değildir. Halen sürmekte olan ve yapısal problemleri de ortadan kaldırmayı hedefleyen reformlar, uzun vadede büyümeye kuşkusuz olumlu bir ivme kazandıracaktır.

ABSTRACT

The unification with East Germany, high unemployment, negative influences of the Euro conversion and the change of the population structure have affected in particular lower income groups in Germany. These were the long-term reasons which caused Germany to fall into recession after 2001. The more direct reasons of this recession were: high labor cost, insufficient private consumer expenditures, high social transfers to East Germany, increasing unemployment, and few investments. Further reasons, which had their origin in the international environment, were the strict monetary policy of the ECB (European Central Bank), the finance policy of the German government in the framework of the Euro conversion and problems in the USA and the world economy.

Despite of the serious problems mentioned above German economy still possesses many comparative advantages. With its high qualified workers and well equipped infrastructure Germany occupies a strong position in the world economy. Certainly, the structural reforms which were initiated in the last years will help Germany to find its way back to renewed growth.

Ekonomik kriz, ekonomik daralma, Alman ekonomisi, ekonomik reformlar, Avro'ya geçiş

Economic crisis, economic recession, German economics, economic reforms, Euro conversion

1. GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında muazzam bir ekonomik gelişme gerçekleştiren Batı Almanya, 1970'li yıllara kadar Avrupa'nın büyüme lokomotifini olmuştur. Ancak, özellikle 1990'da Doğu Almanya ile birleşme sonrasında, bir çok problemle karşı karşıya kalındığı ve 1990'lı yılların sonundan itibaren ise, yapısal sorunların iyice su yüzüne çıktığı görülmektedir. Ülkede 2001 ve 2002 yıllarında büyüme neredeyse durma noktasına gelmiş, 2003 yılında ise yüzde -0.1 düzeyine gerilemiştir.

Alman ekonomisinin, gerek tüketiciler ve gerekse yatırımcılar açısından, özellikle son bir kaç yıldır, bir güven bunalımı ile karşı karşıya bulunduğu gözlenmektedir. Kısa vadede ise, örneğin, işsizlik, bütçe açıkları gibi bir çok ekonomik göstere bakımından da hızlı bir iyileşme beklenmemektedir. Düşük kapasite kullanımı ve artan işsizlik oranları nedeniyle, ülkede durgunluğun uzun süre devam edebileceği öngörülmektedir. Nitekim, deflasyonist risk iddiaları 2002 ve 2003 yıllarında oldukça yaygın bir kanaat olarak kabul görmüştür. Son yıllarda yaşanan bu ekonomik problemlerin, elbette ülke içinden ve dünyadaki genel ekonomik gelişmelerden kaynaklanan yapısal ve konjonktürel nitelikli çeşitli sebepleri vardır.

Bu çalışmanın başlıca amacı, son bir kaç yıldır Alman ekonomisinde yaşanan durgunluğun (*resesyonun*) sebeplerini analiz etmeye çalışmaktır. Makro ekonomik açıdan bakıldığında, Almanya'da büyümeyi etkileyen koşullar, işsizlik, devlet borçlanması, bütçe açığı gibi göstergelerin durgunluktaki rolleri, büyüme problemlerine rağmen artan ihracat oranları, Euro'ya geçişle birlikte halkın satın alma gücünde ve dolayısıyla yurtiçi talepte meydana gelen değişiklikler, iki Almanya'nın birleşmesinin ekonomiye etkileri ve ülke nüfusunun giderek yaşlanması gibi faktörler, makalede analiz edilmeye çalışılmaktadır.

2. TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Almanya'daki makro ekonomik gelişmelerin değerlendirilmesinde, özellikle 2000'li yıllardan itibaren, daha çok arz yönlü iktisat politikalarının dikkate alındığı görülmektedir. Düşük oranlı büyümenin ve artan işsizliğin sebeplerini, daha çok konjonktürel gelişmelerde veya talep miktarındaki değişmelerde aramak yerine, maliyet, vergiler ve uluslararası rekabet yeteneği gibi faktörlerin yapılan değerlendirmelerde önem kazanmaya başladığı görülmektedir (Gerhard, 2004: 2).

İlk olarak, Almanya'da son yıllarda gerçekleşen büyüme oranları ve GSYİH'daki değişmeler ile işsizlik konusu üzerinde durulacaktır. Daha sonra ise, Maastricht kriterleri ve Euro'ya geçişin Alman ekonomisine olan etkileri ve son olarak da, diğer bazı önemli ekonomik göstergelerin durgunluktaki rolleri incelenecektir.

2.1. Büyüme ve GSYİH'daki Değişmeler

Büyüme ile ilgili olarak, Alman ekonomisinin özellikle son üç yılda önemli problemlerle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Konuya açıklık getirmesi bakımından, Tablo 1'de Almanya'nın 1995-2004 büyüme rakamları ile, Fransa, İngiltere, İtalya, Avrupa Para Birliği (APB) ortalaması, Japonya ve ABD karşılaştırılmaktadır.

Tablo 1: Almanya ile Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yıllık Büyüme Oranları, 1995-2003

Yıllar	Almanya	Fransa	İtalya	APB	İngiltere	Japonya	ABD
1995	1.7	1.8	2.9	2.2	2.9	1.8	2.7
1996	0.8	1.1	1.1	1.4	2.6	3.5	3.6
1997	1.4	1.9	2.0	2.3	3.4	1.9	4.4
1998	2.0	3.6	1.8	2.9	2.9	-1.1	4.3
1999	2.0	3.2	1.7	2.8	2.4	0.2	4.1
2000	2.9	4.2	3.1	3.5	3.1	2.8	3.8
2001	0.8	2.1	1.8	1.5	2.1	0.4	0.3
2002	0.2	1.2	0.4	0.9	1.9	0.2	2.4
2003*	-0.1	0.5	0.4	0.5	1.7	2.0	2.6
2004*	1.5	2.0	1.7	1.9	2.4	1.4	3.9

* Tahmini Rakamlar (2003 yılı Almanya için gerçekleşen rakam)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Table 2, Washington, D.C., September 2003, s. 174; Deutsche Bundesbank, Monatsbericht, 56. Jg., Nr. 2, Frankfurt a.M., Februar 2004, s. 7*.

Almanya'nın incelenen dönemde (1995-2003) toplam yüzde 11.7 düzeyinde büyüdüğü, buna karşın Fransa (% 19.6), İngiltere (% 23), İtalya (% 15.2), APB genel ortalamasından (% 18), özellikle de ABD'den (% 28.2)

dikkat çekecek bir oranda daha az büyüdüğü görülmektedir. Almanya büyüme rakamları, ele alınan ülkelerden yalnızca Japonya ile (% 11.7) aynı düzeyde gerçekleşmiştir. Uzun dönemli büyüme oranları da göstermektedir ki, Almanya son yıllarda diğer pek çok ülkeden daha yavaş büyümüştür.

Sadece büyüme ile ilgili bir problem yaşanmış olsaydı, belki Alman ekonomisindeki durgunluk, farklı büyüklüklerdeki ulusal ekonomilerin AB sürecinde birbirlerine yakınlaştıkları ve uyum sağladıkları (*convergence*) şeklinde yorumlanabilir ve Almanya'nın da bu süreci zaten destekleyeceği iddia edilebilirdi. Ancak, Fransa son yıllarda kişi başına düşen GSYİH verileri bakımından Almanya'ya oldukça yaklaşmış, İngiltere ise, öne geçmiş durumdadır¹. Daha 1970'li yılların ortasında, bu ülkelerde kişi başına düşen GSYİH, Almanya'nın neredeyse yarısı düzeyinde bulunmaktaydı. İngiltere *Margret Thatcher* döneminde gerçekleştirilen bir dizi reformla 1980'li yıllardan itibaren önemli bir mesafe kat etmiştir. Gene, kişi başına GSYİH açısından örneğin, Danimarka, Hollanda, Avusturya gibi diğer bazı küçük AB ülkelerinin de son yıllarda Almanya'yı geçtikleri görülmektedir².

Alman ekonomisinde yaşanan büyüme sorununun ve tüketicilerin geleceğe yönelik kararsız beklentilerinin belki de en önemli nedeni, uzun yıllardır süregelen yetersiz yatırımlardır. Azalan ekonomik dinamizme paralel olarak, yatırım faaliyetlerinde de hissedilir oranda düşüşler görülmektedir. Bu düşüşte ayrıca dünya ekonomik konjonktüründe yaşanan olumsuzluklar, 11 Eylül sonrası terör dalgasının yarattığı belirsizlikler, yüksek petrol fiyatları ve bilanço skandalları nedeniyle hisse senetleri piyasasında yaşanan olumsuzluklar da önemli rol oynamıştır (DB, Nr. 12, 2003: 2). Büyümenin temel problemleri konjonktürel faktörlerin yanında, yapısal nitelikli sebeplerden meydana gelmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yapısal nitelikli problemlere de değinilecektir. Yaşanan büyüme probleminin bir çok nedeninin olması, klasik makro ekonomik politikalarla çözüm üretmeyi de oldukça zorlaştırmaktadır.

2.2. İşsizlik

Alman ekonomisinin en önemli yapısal problemlerinden biri işsizliktir. 1970'te sadece 150 bin düzeyinde olan toplam işsiz sayısı, Deutsche Bundesbank (DB) verilerine göre, 2004 yılı Ocak ayı sonu itibarıyla 4 milyon 597 bine ulaşmıştır. Bunlardan, 2 milyon 927 bini batı eyaletlerinde iken, 1 milyon 670 bin işsiz ise doğu eyaletlerinde

¹ 2001 yılında kişi başına düşen GSYİH Fransa'da 22.690 dolar ve İngiltere'de 24.280 dolar düzeyinde iken, Almanya'da 23.700 dolar olarak gerçekleşmiştir (Weltbank, Weltentwicklungsbericht 2003, s. 286-287).

² Dünya Bankası 2003 yılı verilerine göre, Almanya'da (2001 yılında) kişi başına düşen GSYİH 23.700 dolar düzeyindedir. Buna karşın, Danimarka'da 31.090 Dolar, Hollanda'da 24.040 dolar ve Avusturya'da ise 23.940 dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, İrlanda 23.060 dolar ile Almanya'ya oldukça yaklaşmıştır (Weltbank, Weltentwicklungsbericht 2003, Tabelle 1, 1. Aufl., Washington, D.C., 2003, s. 286).

bulunmaktadır (DB, Nr. 2, 2004: 64). Doğu ile batı eyaletleri işsizlik oranlarındaki farkın oldukça fazla olması dikkati çekmektedir. 1990 yılından sonra doğu eyaletlerine yapılan bir çok teşvik ve sübvansiyonların, işsizliği ortadan kaldırma yönünde, fazla bir etkisinin olmadığı gözlenmektedir. Uzun dönem işsizlik probleminin yanında, özellikle kadınlarda ve yaşlı erkek nüfusta, çalışma oranlarının daha düşük kaldığı görülmektedir (Schmid, 2003: 7). Sosyal nitelikli kalemlerin içerisinde, yaşlılık sigortası için yapılan harcamalardan sonra, en önemli yeri işsizlik sigortası harcamaları almaktadır (DB, Nr. 3, 2004: 20).

Tablo 2: Almanya İle Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki İşsizlik Oranları, 1995-2003

Yıllar	Almanya	Fransa	İtalya	APB	İngiltere	Japonya	ABD
1995	8.0	11.4	11.6	10.6	8.7	3.2	5.6
1996	8.7	11.9	11.6	10.8	8.1	3.4	5.4
1997	9.6	11.8	11.7	10.8	7.1	3.4	4.9
1998	9.1	11.4	11.8	10.2	6.3	4.1	4.5
1999	8.4	10.7	11.4	9.4	6.0	4.7	4.2
2000	7.8	9.3	10.6	8.5	5.5	4.7	4.0
2001	7.9	8.5	9.5	8.0	5.1	5.0	4.8
2002	8.6	8.8	9.0	8.4	5.2	5.4	5.8
2003*	9.3	9.4	9.0	8.8	5.2	5.5	6.0

* 2003 yılı Almanya, Fransa ve APB verileri Deutsche Bundesbank'tan alınmıştır.

Kaynak: DB, Monatsbericht, 56. Jg., Nr. 2, Frankfurt a.M., Februar, 2004, s. 7*; IMF, World Economic Outlook, Table 4, Washington, D.C., September, 2003, s. 177.

Tablo 2, Almanya ile seçilmiş bazı ülkelerin (bazı farklı istatistiki değerlendirmelere rağmen) işsizlik oranlarını göstermektedir. İşsizlik konusunda özellikle son iki yılda, Almanya, Fransa ve İtalya bazı küçük farklılıklara rağmen, neredeyse aynı düzeydedirler. Fakat, 2002 ve 2003 yıllarında Almanya işsizlik oranları, APB ortalamasından daha yüksek düzeyde bulunmaktadır. İngiltere ise, 1995 yılında Almanya'dan daha yüksek bir işsizlik oranına sahip olmasına rağmen, incelenen dönem zarfında dikkate değer bir gelişme göstermiş ve bu açıdan Almanya'yı ciddi sayılabilecek bir oranda geride bırakmıştır. Japonya'nın işsizlik oranlarında önemli sayılabilecek artışlar görülmekle birlikte, Almanya'dan çok daha iyi bir düzeyde bulunduğu gözlenmektedir. ABD işsizlik rakamlarında son iki yılda bir artış olmasına rağmen, 2003 yılı itibariyle Almanya ile arasındaki farkın, önemli sayılabilecek bir oranda seyrettiği görülmektedir.

Alman işgücü piyasalarının önemli iki sorununun olduğu görülmektedir. Birincisi, düşük ücret ödenen sektörlerde yeni istihdam yaratma yönünde bir dinamizmin olmamasıdır. İkincisi ise, meslek öğrenme

ve mesleki bilgileri geliştirme konularında karşılaşılan eksikliklerdir. Özellikle Batı Alman işgücü piyasalarında yaşanan yapısal değişimlere paralel olarak, kalifiye olmayan işlerde azalmalar gözlenmektedir. Bu trendin devam edeceği ileri sürülmektedir (Eggert, 2002: 206).

Ayrıca, işsizlerin bir bölümü, örneğin, erken emeklilik ve sosyal yardım hizmetlerinden yararlananların bir kısmı, farklı nedenlerden dolayı, güncel istatistiklerde işsiz olarak gösterilmemektedir. Erken emeklilik durumunda ise, sosyal sigorta sistemine ek yükler gelmektedir. Büyüme hızlandırmak için, özellikle işgücü piyasalarında akışkanlığın sağlanması ve atıl iş gücünün aktif hale getirilmesi gerekmektedir (Sinn, 2002: 5-6). Son dönemde Alman ekonomisinin büyüdüğü yıllarda bile, ciddi manada yeni istihdam imkanları yaratılmamıştır. Bu sebepten dolayı, yeni istihdam imkanları yaratmak suretiyle, büyümenin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Sosyal yardım ödemeleri yapmak yerine, niteliği itibarıyla vasıfsız işlerde çalışanların ücretlerine, gerektiği durumlarda ilaveler yapılması daha uygun olacaktır. Ayrıca, iş yeri güvencesi, o işi çalışanlar açısından kısa bir dönem için belki korumakta, fakat uzun vadeli bakıldığında, işsizliğin önlenmesine bir katkısı olmamaktadır.

2.3. Maastricht Uyum Kriterleri ve Euro'ya Geçişin Alman Ekonomisine Etkileri

Alman ekonomisinde, özellikle 2001-2004 yılları arasında yaşanan durgunluğun en önemli sebepleri arasında, Avrupa Merkez Bankası'nın (AMB) 1999 yılından sonra Avrupa Para Birliği'ne (APB) geçiş nedeniyle, kısıtlayıcı makro ekonomik politikalar uygulamaya koyması gösterilmektedir. Euro'ya geçiş sonrasında Almanya'nın da para politikaları üzerinde diğer üye ülkeler gibi söz hakkını kaybettiği bilinmektedir. Ayrıca, Maastricht Sözleşmesi'yle getirilen diğer düzenlemeler sonucunda (borçlanma ve bütçe açığı kriterleri), maliye politikaları konusunda da Almanya'nın kontrolü kısmen kaybettiği bilinmektedir. Böylece, Maastricht kriterlerinin uygulanması sonucu Almanya açısından da ekonomi politikalarında esnek olmayan bir durum ortaya çıkmış olmaktadır.

Tablo 3, Maastricht kriterleri olarak bilinen, enflasyon, bütçe açıkları ve devlet borçlanma kriterleri açısından, 1999 ile 2003 yılları arasında Almanya'nın gerçekleştirdiği değişimi göstermektedir. Toplam devlet borçlarının GSYİH'ya oranına Maastricht Sözleşmesi açısından bakıldığında, 2003 yılında bir önceki yıla göre % 3.5 düzeyinde artışlar gözlenmektedir. Böylece, Maastricht Sözleşmesi'nde belirtilen oranın (% 60) 2003 yılında (% 64.2) belirgin bir şekilde üzerine çıktığı gözlenmektedir. Ayrıca, APB'nde en fazla % 3 olarak belirlenen bütçe açığı kriteri, Almanya

tarafından 2002 yılından beri ihlal edilmektedir³. Tablo 3'e enflasyon oranları açısından bakıldığı zaman ise, Almanya'da fiyatlar genel seviyesinin, incelenen yıllar itibariyle oldukça iyi sayılabilecek düzeylerde gerçekleştiği gözlenmektedir. Bu oranın, 2003 yılı sonunda % 1 düzeyinde olması, olumlu olarak nitelendirilmelidir.

Tablo 3: Maastricht Uyum Kriterleri Açısından Alman Ekonomisi, 1999-2003

Yıllar	Enflasyon oranları %	Bütçe açıkları %	Devlet Borçları %
1999	0.6	-1.5	61.2
2000	2.1	1.1	60.2
2001	1.9	-2.8	59.5
2002	1.3	-3.5	60.8
2003	1.0	-3.9	64.2

Kaynak: DB, Monatsbericht, 56. Jg., Nr. 2, Frankfurt a.M., Februar, 2004, s. 7*; DB, Monatsbericht, 54. Jg., Nr. 12, Frankfurt a.M., Dezember 2002, s. 7*; IMF, World Economic Outlook, Table 4, Washington, D.C., Table 1.5., September 2003, s. 13; DB, Geschäftsbericht 2003, Frankfurt a.M., März 2004, s. 77-78.

Maastricht kriterlerini yerine getirebilmek için, Almanya'nın, özellikle kamu harcamalarını kısma konusunda çeşitli girişimleri olmuştur. Uzun dönemde faydaları olmakla birlikte, kamu harcamalarında yapılan kısıtlamalar, büyüme oranına kısa dönemde olumsuz tesir etmiştir. Konsolidasyon esnasında özellikle kamu yatırımlarında kısıtlamalara gidilmekte, bu ise büyüme oranlarına olumsuz tesir etmektedir. Burada unutulmaması gereken nokta, Almanya'ya komşu olan ülkelerde yapılan konsolidasyonun daha ciddi boyutlarda olmasına rağmen, o ülkelerde büyüme oranlarının Almanya'dan daha yüksek bir düzeyde gerçekleşmiş olmasıdır⁴. Bu durum da göstermektedir ki, sadece mali politikadaki gelişmelerle, Alman ekonomisindeki durgunluğun izah edilmesinin yeterli olmayacağıdır.

³ Almanya ve Fransa'nın bütçe açıklarını gidermeleri gerekmektedir. Avrupa Komisyonu 2003 Sonbahar dönemi tavsiye kararında, bu ülkelerde son yıllarda gerçekleşen olumsuz büyüme rakamları sebep olarak gösterilerek, yaptırım sürecinin 2005 yılından itibaren uygulanmaya konması istenmiştir. Fakat, Ekonomi ve Maliye Bakanları Komitesi" (*Ecofin Committee*), Kasım 2003'te Avrupa Komisyonu'nun ilgili tavsiye kararına uyulmayacağını belirtmiştir. Almanya ve Fransa her türlü tedbiri alarak, bütçe açıklarını 2005 yılı sonuna kadar istenen düzeye indireceklerini taahhüt etmişlerdir. Daha önce ortaklaşa ilan edilmiş sözleşme kararlarına uyulmaması, özellikle bütçe disiplini açısından, AB'ye yeni katılacak diğer ülkelere olumsuz bir örnek teşkil edecektir. Avrupa Komisyonu ise, Ocak 2004 tarihinde Avrupa Adalet Divanı'na başvurarak, „Ekonomi ve Maliye Bakanları Komitesi” tarafından yaptırım sürecine müdahalede bulunulmasının hukuki açıdan karara bağlanmasını istemiştir (DB, Monatsbericht, 56. Jg., Nr. 2, Frankfurt a.M., Februar 2004, s. 70).

⁴ Örneğin, 2002 yılında Avusturya'da büyüme % 1.4, Fransa'da % 1.2 düzeyinde iken, Almanya'da ise ancak % 0.2 düzeyinde gerçekleşmiştir (DB, Monatsbericht, 56. Jg., Nr. 3, Frankfurt a.M., März 2004, 7*).

İktisadi politikalar açısından Almanya'da ve AB'de son dönemde yaşanmış en önemli olayların başında, kuşkusuz Euro'nun nakdi olarak kullanıma girmesi gelmektedir. Euro'nun kullanıma girmesinden sonra oluşan genel tüketici kanaati, Euro bölgesinin tümünde olduğu gibi, Almanya'da da fiyatların ciddi sayılabilecek oranlarda yükselme eğiliminde olduğu şeklindedir⁵. Euro'nun kullanıma girmesi ile kısmi bir fiyat artışı olmakla birlikte, resmi istatistiklere göre kamuoyunda iddia edildiği ölçüde, fiyatlarda bir yükselme gerçekleşmemiştir. Ayrıca, bu dönemdeki fiyat artışlarının en önemli nedeninin, Euro'nun kullanıma girmesi olmadığı görülmektedir. Örneğin, hava şartlarının kış aylarında kötü geçmesi, yüksek oranlı yeni vergilerin (enerji, tütün) ve yeni ek sigorta ödemelerinin uygulamaya konulması, bu fiyat artışlarında daha etkili olmuştur. Özellikle hizmetler sektöründe, dikkat çekecek fiyat hareketleri gözlenmektedir. Euro'nun nakdi olarak kullanıma girmesinin üzerinden 2 yıl geçtiği Ocak 2004 tarihi itibarıyla, bir çok alanda fiyatlar konusunda normalleşmeler görüldüğü iddia edilmekte ve 2002 yılı başında bazı alt sektörlerde gözlenen aşırı fiyat artışlarının, zamanla kısmen yeniden düzeldiği ve Euro'dan dolayı 2002 yılında gerçekleşen fiyat artışları miktarının % 0.3 oranında olduğu belirtilmektedir (DB, Nr. 1, 2004: 15-16). Böylece, Euro'nun enflasyona olan etkisinin fazla abartılmaması gerektiği söylenebilir.

Euro'ya geçişin Almanya'da reel ekonomiye etkileri de şu şekilde sıralanabilir: Yapılan araştırmalarla da doğrulandığı gibi, tüketicilerin harcamalarında daha ihtiyatlı davrandıkları gözlenmektedir. Örneğin, 2003 yılı son çeyreğinde, toplam hane halkı özel tüketim harcamaları 300 milyar Euro düzeyinde seyretmektedir. Bu oran iki yıl önceki dönemden daha azdır. 2003 yılı ortalarına kadar süren durağan genel ekonomik yapı, büyük oranda tüketim harcamalarındaki gevşeklikten kaynaklanmaktadır. Ayrıca özel hane halkı gelirleri de, son dönemde çok az miktarda artmıştır. Bunlara ilave olarak, istihdam piyasasındaki durum da oldukça kötüleşmiştir. Özel tasarrufların oranı, Euro'nun nakdi olarak kullanıma girmesinden sonra % 0.5 düzeyinde artarak % 11'e ulaşmıştır. Bu oran 2000 yılı ikinci yarısında % 9.5 olarak gerçekleşmiştir. İhtiyatlı tüketici davranışları özellikle cafe, lokanta gibi alanlarla, sinema sektöründe daha belirgin olarak kendini göstermektedir. Bu belirtilen sektörlerdeki hasılat azalmalarında ve buna bağlı olarak meydana gelen fiyat artışlarında, başka bir çok nedenin yanında, Euro önemli bir rol oynamıştır. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan bir araştırmaya göre, tüketicilerin yüksek etiketli fiyatlarla alışverişlerde hala DM cinsinden düşüncelerine rağmen, Euro'yu kullanmaları kendileri açısından eskiye oranla daha az problem yaratmaktadır (DB, Nr. 1, 2004: 27-28).

⁵ Alman İstatistik Enstitüsü ve Alman Merkez Bankası (DB) verilerine göre, Euro'nun nakdi olarak kullanıma girmesi sonrasında, özellikle daha önce DM kullanımı sırasında sonu 9 ile biten fiyatlarda yuvarlamalar yapmak suretiyle, yukarı doğru bir hareket gerçekleşmiştir. Hizmetler sektöründe fiyatlar daha sıkça ve önemli oranda artmıştır. Aralık 2001'de % 1.4 olan yıllık enflasyon oranı, Ocak 2002'de % 2.1'e tırmanmıştır. Bu yükselmenin sebebi sadece Euro olmamıştır (Deutsche Bundesbank, Monatsbericht, 56. Jg., Nr. 1, Frankfurt a.M., Januar 2004, s. 16-18).

Euro'nun kullanıma girmesiyle, ortak sermaye piyasalarının oluşturulması ve Maastricht kriterleri gereği, üye ülkeler arasında daha önce farklı oranlarda olan nominal faizler, en düşük düzey olan Almanya faiz oranları düzeyinde birbirine yaklaşmıştır. Genelde yüksek olan ülke riskleri nedeniyle, daha önce Almanya'dan oldukça yüksek düzeyde faiz oranlarına sahip olan ülkelerin, Euro'ya geçişle birlikte birbirine yakınlaştıkları gözlenmektedir. Euro bölgesinde oluşan düşük faizlerin, Alman endüstrisinin daha önce bu açıdan sahip olduğu rekabet üstünlüklerini elinden almış ve daha çok küçük üye ülkeler lehine yatırımların artması ve bu ülkelerde büyüme şeklinde kendini göstermiştir (Eggert, 2002: 203). Böylece, bu nokta açısından bakıldığında, Alman ekonomisinin APB sürecinde kısa vadede kazançlı çıkmadığı görülmektedir.

Euro'nun, özellikle 2003 yılı başlarından itibaren ABD Dolarına karşı değerli olması, Almanya'nın ihracatını sınırlı da olsa olumsuz yönde etkilemektedir. Euro'nun diğer para birimlerine karşı değerinin oldukça yüksek olduğu ve bunun Alman ekonomisinde önemli problemler yarattığı tezi de oldukça yaygın bir görüştür. Bir çok önemli iktisatçı, Almanya'nın birleşmeden sonra parasını değerli tutmak suretiyle, cari işlemler bilançosunda açıklar vererek, Doğu Almanya için gerekli kaynakların ithalatını mümkün kıldığını belirtmektedir. Uzun dönemde Alman Markı'nın değerinde bazı düzeltmelerin yapılması gerektiği, ancak, Euro'ya hızlı bir geçiş nedeniyle, bu düzeltmenin gerçekleştirilemediği bildirilmektedir. Bu iddiaya göre, Euro'ya geçiş yüksek bir kurdan gerçekleşmiştir. Bu nedenden dolayı da, Almanya'nın mal ve emek piyasalarında sahip olduğu rekabet yeteneğinin olumsuz yönde etkilendiği belirtilmektedir. Ama, kur ilişkileri açısından bakıldığında, Almanya'nın en güçlü ticari partnerlerine karşı, örneğin, Fransa ve Hollanda, çok az etkilenmeler olduğu ileri sürülmektedir. Bütün ticari partnerler itibarıyla bakıldığında bile, burada belirtilen anlamda, kurlar açısından abartılacak bir etkinin tespit edilemediği görülmektedir (DB, Nr. 3, 2004: 40-41). APB'ne geçiş sürecinde yürürlüğe konulan ekonomi politikalarının, Almanya'nın büyüme konusunda problemler yaşamasına sebep olduğu tezi doğrudur, ancak sadece bu argümanın da durgunluğun izahında yeterli olmadığı söylenebilir. Alman ekonomisinin kendi içinden kaynaklanan problemlerinin daha da önemli olduğu görüşü, genel olarak kabul görmektedir (Eggert, 2002: 204).

2.4. Diğer Önemli Ekonomik Göstergeler

Özellikle son üç yıldır Almanya'da yaşanan durgunluğun, ülke içinden kaynaklanan sebeplerinden en önemlisi olarak, iç talepteki artışların yetersiz düzeyde olması gösterilmektedir. İç talebin düşük kalmasının en önemli nedenleri ise, azalan istihdam oranları, ücret artışlarının düşük düzeyde gerçekleşmesi ve sosyal güvenlik aidatlarındaki artışlar sonucunda, ele geçen net gelirlerin azalmasıdır. İhracat oranlarında gerçekleştirilen artışlar, durgunluğun daha da derinleşmesini önlemiştir (Bartsch, Hein, 2003: 700). Tüketiciler, reformlar üzerine süren uzun tartışmalar sonucu oluşan belirsizlik ortamında taleplerini kısmışlardır. İç talebin yetersiz olmasının

yanında, makina ve teçhizat yatırımlarının da 2003 yılında ciddi oranda azaldığı gözlenmektedir⁶. Ama, 2003 yılı son çeyreğinde, gerek yapılan siparişler, gerekse hasılatlar açısından, küçük oranlarda da olsa iyileşmeler söz konusudur. Böylece, yatırımlar konusunda gözlenen kararsız ve ihtiyatlı tavrın, kısmen ortadan kalkmakta olduğu gözlenmektedir. Bütünüyle bakıldığında ise, genel konjonktür açısından olumlu şartların oluşmaya başladığı söylenebilir. Bu konuda en önemli itici güç ise, iktisat politikalarında son dönemde alınan yeni kararlar değil, uluslararası konjonktürde gözlenen olumlu gelişmeler olmuştur. Hükümetin ekonomiyi ilgili aldığı yeni kararların, büyüme oranlarında sadece % 0.2 düzeyinde bir etkisinin olduğu ileri sürülmektedir. Son aylarda dış konjonktürdeki gelişmelerin, büyüme açısından dinamizmi artırdığı görülmektedir (DB, Nr. 2, 2004: 40-43).

İşçilik maliyetleri açısından bakıldığında, örneğin, İrlanda'da imalat sanayiindeki saat ücreti, Batı Almanya'daki işçilik maliyetlerinden 1/3'ü kadar daha ucuzdur. Bu durum İrlanda'nın çekiciliğini artırmakta ve ülkeye büyük oranda yabancı sermaye girişi gerçekleştirmektedir. Sonuçta, İrlanda'da üretim hacmi artmıştır (Sinn, 2002: 5). Önemli bir iktisat politikası stratejisi olarak, daha fazla büyüme ve daha fazla istihdam oluşturabilmek için, ek ücret maliyetlerinin azaltılması gerekmektedir. Ayrıca, çalışanların teşvik edilmesi için, uygulanmakta olan transfer ödemeleri sisteminde de değişikliğe gidilmektedir. Ek ücret maliyetlerinin en önemli kısmını ise sosyal güvenlik sigortası ödemeleri oluşturmaktadır.

AB ortalamasının altında gerçekleşen enflasyon oranlarında, başka faktörlerin yanında, özellikle son yıllarda uygulanan ücret politikaları önemli bir rol oynamıştır. OECD 2003 yılı verilerine göre, 1990'lı yılların ortalarından itibaren Almanya'daki nominal birim işçilik maliyetlerinin, belirgin bir şekilde AB ortalamasının altında kaldığı gözlenmektedir (OECD, 2003: 217). Ücretlerdeki artışların yavaşlaması veya durması, kısa dönemde tüketimi kısma yönünde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Ancak uzun dönemde, artan yatırımlar ve yeni istihdam imkanlarıyla satın alma gücü de artacaktır. Ayrıca, ücret artışlarındaki yavaşlama, yerli üreticinin uluslararası pazarlarda fiyatlar cinsinden rekabet yeteneğini artırmaktadır. Bunun sonucunda, daha fazla ihracat yapılmasına da katkı sağlanmış olmaktadır (Bartsch, 2003: 702). Son bir kaç yıldır yan ödemeler ve diğer ücret maliyetleri açısından gerçekleşen gelişmeler, Alman ekonomisine olumlu yansımaktadır. Bu alanda gerçekleştirilecek diğer adımlar, rekabet yeteneğini artırmaya devam edecek ve yeni yatırımları ülkeye çekecektir. Ücretlerde farklılaştırmaya gidilmeden gerçekleştirilen artışlar, kalifiye işçiler, özel

⁶ Özellikle Almanya'ya yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında, 2003 yılı itibarıyla azalmalar görülmektedir. Örneğin, yabancı iştiraklerin 2003 yılında Almanya'ya yaptığı toplam yatırım 11.5 milyar Euro düzeyindedir. Bu oran, 2002 yılında 38.5 milyar Euro düzeyinde gerçekleşmiştir. Kısa vadeli portfolyo yatırımları da 2003 yılında (91.5 milyar Euro) bir önceki yıla göre daha az bir düzeyde gerçekleşmiştir (DB, Geschäftsbericht 2003, Frankfurt a.M., März 2004, s. 74-76).

donanım isteyen iş yerleri ile alt branşlar ve bölgeler açısından, gerekli yapısal uyumu sağlamada haksızlıklara neden olmaktadır. Oysa, iş yeri ve çalışma koşullarının yerinde tespit edilmesi suretiyle, optimal bir şekilde üretlendirilmesi daha uygun bir yöntem olacaktır.

Almanya ihracat miktarında 1993 yılı hariç, son dönemde de her yıl belirli oranlarda artışlar kaydedilmiştir (OECD, 2003: 233). Diğer bazı ülkelerin ihracatlarını daha hızlı bir biçimde artırmaları, 1990'lı yıllarda Almanya'nın dünya ihracat oranlarındaki toplam payını göreceli olarak azaltmıştır. Ancak, bu durum son yıllarda yeniden değişmiş, Almanya'nın dünya toplam ticareti içindeki yeri, tekrar % 10.5'in üzerine çıkmıştır. 2003 yılında ihracat oranları oldukça iyi sayılabilecek bir düzeyde gerçekleşmiştir. Alman ekonomisine ihracat rakamları açısından bakıldığında, oldukça iyi bir düzeyde olduğu görülmektedir. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle yapılan ticarete artışlar sözkonusudur. Bu ülkeler, üretimin bir kısmının buralarda gerçekleştirilmesi ve Alman doğrudan yatırımları açısından da önemli bir rol oynamaktadırlar (DB, Nr. 10, 2003: 18-22). Çin'e yapılan ihracat oranı 2003 yılında % 25 artmıştır. Çin'in toplam Alman ihracatı içindeki payı ise % 2.8 düzeyindedir. Buna karşılık, ABD'ye 2003 yılında yapılan ihracat % 9.7 oranında azalmıştır (DB, Nr. 3, 2004: 40-43). Japonya, Doğu Asya ve Opec ülkelerine yapılan ihracat oranlarında da düşüşler gözlenmektedir. 2003 yılında aynı zamanda ithalat oranlarının (% 2.5), ihracat oranlarından (% 1.5) daha fazla arttığı görülmektedir. Euro'nun değerli olması yabancı malların daha ucuz satın alınmasını da sağlamıştır (DB, Geschäftsbericht 2003: 70-75). 2004 yılı ihracat oranları da olumlu yönde tahmin edilmektedir. İç talepteki canlanma ve ihracat artışları sonucu ithalat oranlarında da artışlar beklenmektedir.

3. ULUSLARARASI REKABET YETENEĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Bu noktadan itibaren, uluslararası rekabet yeteneği açısından Alman ekonomisinin değerlendirilmesi yapılacaktır. Bir ulusal ekonominin uluslararası rekabet gücünün saptanması, çok boyutlu bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Ulusal ekonomilerin nisbi rekabet yeteneğini mikro (MICI - *Microeconomic Competitiveness Index*) ve makro (GCI - *Growth Competitiveness Index*) göstergelerle izah etmeye çalışan, 2003-2004 uluslararası rekabet yeteneği raporu incelenmek suretiyle (*GCR - Global Competitiveness Report*), farklı ülkelerin ekonomik verileri karşılaştırılacak, Alman ekonomisinin mevcut durumu tespit edilmeye çalışılacaktır.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, iki kriter ölçü olarak alındığında, Finlandiya 2003 yılında en iyi durumdadır. ABD ise, belirtilen iki kriter açısından da Finlandiya'yı takip ederek, ikinci sırada yer almaktadır. Buna karşın, Almanya'nın büyüme açısından rekabet yeteneğine bakıldığında, 13. sırada olduğu görülmektedir. Bu kriter açısından, orta nitelikte sayılabilecek bir pozisyonda olan Almanya'nın, ABD ile arasındaki farkın oldukça ciddi

boyutlarda seyrettiği söylenebilir. Buna karşın, mikro ekonomik kriterlere bakıldığında, Alman işletmelerinin rekabet yetenekleri, dünya sıralamasında oldukça iyi sayılabilecek bir noktada bulunmaktadır. Ayrıca, işletmecilik açısından yapılan operasyonlar ve gerçekleştirilen stratejiler bakımından, Almanya 2002'de dünya birincisi durumundadır. Almanya'da faaliyet gösteren işletmeler, kaliteli yüksek alt yapı yatırımları, çevre koşullarındaki standartların yüksekliği, işleyen bir iş bölümünün varlığı ve ürün kalitesi, esneklik, müşteri hizmetleri, yaratıcılık gibi açılardan bakıldığında, oldukça iyi durumdadırlar (Fendel, Frenkel, 2003: 20).

Tablo 4: Ülkelerin Uluslararası Rekabet Yeteneklerini Gösteren Skala, 2003

Büyüme Açısından Rekabet Yeteneği Endeksi		Mikro Ekonomik Açısından Rekabet Yeteneği Endeksi	
Sıra Numarası	Ülke Adı	Sıra Numarası	Ülke Adı
1	Finlandiya	1	Finlandiya
2	ABD	2	ABD
3	İsveç	3	İsveç
4	Danimarka	4	Danimarka
5	Tayvan	5	<u>Almanya</u>
6	Singapur	6	İngiltere
7	İsviçre	7	İsviçre
8	İzlanda	8	Singapur
9	Norveç	9	Hollanda
10	Avusturya	10	Fransa
11	Japonya	11	Avusturya
12	Hollanda	12	Kanada
13	<u>Almanya</u>	13	Japonya
14	Yeni Zelanda	14	İzlanda
15	İngiltere	15	Belçika
--	--	--	---
30	İrlanda	30	Slovenya
--	---	--	--
65	Türkiye	52	Türkiye

Kaynak: World Economic Forum, „Global Competitiveness Report 2003-2004, „The Growth Competitiveness Index: Analyzing Key Underpinnings of Sustained Economic Growth”, Table 2, s. 11 ve „Building the Microeconomic Foundations of Prosperity from the Business Competitiveness Index”, Table 1, s. 37, www.weforum.org (10.03.2004).

Tablo 5 incelendiği taktirde ise, Almanya'nın bir çok makro ekonomik gösterge açısından, oldukça farklı sayılabilecek düzeylerde olduğu görülmektedir. Örneğin, uluslararası kredi derecelendirmesinde Almanya 7. sırada yer alırken (2002 yılında 2. sırada), devlet harcamaları kriteri açısından ise, 71. sırada gelmektedir. Kredi derecelendirme notunun tespiti konusunda, uzun yıllardır piyasaların güvenini kazanmış, istikrarlı Alman ekonomisinin prestiji, hala kendisini hissettirmektedir. Makro ekonomik çerçevede

düzeltilmeler görülmediği takdirde, bu kriter açısından yakalanan iyi pozisyonun kaybedilmesi de mümkündür. Almanya'da özellikle makro ekonomik çevre koşulların nispeten olumsuz olduğu söylenebilir. İstihdam piyasalarının yapısı, maliye ve vergi politikalarındaki eksiklikler ve işletme faaliyetlerini engelleyen, gereğinden fazla idari ve düzenleyici devlet müdahaleleri olumsuz olarak değerlendirilebilir. Yolsuzluk endeksinde 10. sırada olunması, yine Almanya açısından geçmişte gösterdiği yüksek ekonomik performans nedeniyle, fazla iyi bir sıralama olarak değerlendirilmemelidir.

Tablo 5: Almanya'nın Bazı Önemli Kategorilerde Uluslararası Rekabet Yeteneği Açısından Sıralanması, 2003

Endeks veya Alt Göstergeler	Sıra Numarası
Ülke Kredi Derecelendirilmesi	7
Kamu Kurumları Endeksi	9
Yolsuzluk Endeksi	10
Teknoloji Endeksi	14
Makro Ekonomik Çevre Koşulları	21
Devlet Harcamaları (2002)	71

Kaynak: Global Competitiveness Report 2003-2004, „The Growth Competitiveness

Index: Analyzing Key Underpinnings of Sustained Economic Growth”, Table 3, 5, 6, 7,

s. 13-20, www.weforum.org (10.03.2004).

2002 ve 2003 uluslararası rekabet yeteneği raporlarından, Alman ekonomisi açısından çıkarılabilecek sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Ekonomi politikalarında özellikle yukarıda belirtilen ve Almanya'yı orta ülkeler kategorisinde gösteren alanlarda, yeni düzenlemelere gidilmesi ve halen devam etmekte olan reformların aralıksız sürdürülmesi gerekmektedir. Daha çok ülke dışından kaynaklanan faktörlerle, örneğin, uluslararası ekonomik konjonktürün yavaşlama eğilimi göstermesi, petrol fiyatlarındaki artışlar, uluslararası terör gibi gerekçelerle, Almanya'daki olumsuz iktisadi konjonktürün izah edilmemesi gerekir. Çünkü, burada bahsi geçen dış kaynaklı olumsuz faktörlerden, diğer ülkeler de etkilenmektedir.

Almanya'da uygulanması gereken temel ekonomik politikalar ise, şu şekilde sıralanabilir: Öncelikle büyümeyi sekteye uğratan, istihdam piyasalarındaki elastik olmayan yapının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu kriter açısından, Almanya 79. sırada yer almaktadır. Yine toplu sözleşmelerde esnek davranılması gerekmektedir. Ücret politikalarının verimlilikteki gelişmeye paralel olarak düzenlenmesi tavsiye edilebilir. Ancak böyle bir durumda mevcut istihdam düzeyi muhafaza edilerek, işsizlerin yeniden istihdam piyasalarına katılması mümkün olabilecektir. Yine yukarıda belirtilen rapora göre, GSYİH'da sosyal güvenlik sigortası kesintilerinin oranı 1991 yılında % 22.3 iken, 2001 yılında % 26.6 ya yükselmiştir. Bu artışın temel nedeni ise, yüksek işsizlik oranları ile sağlık

sistemindeki yapısal sorunlardır (Fendel, Frenkel, 2003: 36-37). Almanya'nın mikro ekonomik alanlarda gerçekleştirdiği olumlu göstergelerin, reformların devamı konusunda karar alıcıları cesaretlendirmesi gerekir.

4. SON YILLARDA ALMAN EKONOMİSİNİ DOĞRUDAN ETKİLEYEN DİĞER ÖNEMLİ GELİŞMELER

4.1. İki Almanya'nın Birleşmesinin Ekonomiye Etkileri

İki Almanya'nın birleşmesinin büyüme oranlarına yansımaları olumsuz olmuştur. Alman kamu maliyesi 1990'lı yıllardan beri, özellikle iki Almanya'nın birleşmesinden önemli miktarda etkilenmiştir. Yıllık ortalama GSYİH'nın % 4'ü Doğu Almanya için transfer harcamaları olarak aktarılmıştır. Devlet borçlanma oranları bu nedenden dolayı da süratle artmıştır. Sonuçta, sosyal güvenlik ve özellikle işsizlik sigortasına yapılan bireylerin katkı payları da yükselmiştir. Ayrıca, bir çok dolaylı vergi ile gelir ve kurumlar vergilerinde de birleşmeden dolayı artışlar olmuştur. Batı Almanya'daki sosyal nitelikli devlet harcamalarında ise, bir artış söz konusu değildir. Aksine, yaşlılık bakım sigortası gibi yeni bir ek sigorta uygulaması daha yürürlüğe sokulmuştur. Birleşme sonrasında böyle bir finansman yöntemi, Alman ekonomisini uluslararası rekabet açısından olumsuz yönde etkilemiştir (DB, Nr. 3, 2004: 18).

Birleşmenin başarısız olmasının diğer bir önemli nedeni ise, verimlilik artışı henüz gerçekleşmeden, Doğu Almanya'da ücretlerin artırılmış olmasıdır. Böylesine doğrudan bir gelir eşitlenmesi sonucunda, yeni eyaletlerin rekabete dayalı büyüyen ekonomik bir bölge olma imkanlarından mahrum kaldıkları görülmektedir. Böylece, verimlilik artışı sonrasında iki Almanya'nın eşitlenmesi fikri, daha başlangıçtan itibaren sekteye uğramış olmaktadır. Doğu Almanya'da ücretler, Batı Almanya'nın % 65-75 oranında iken, genel ekonomik verimlilikte Batı Almanya'nın ancak % 60'ı düzeyinde seyretmektedir. Yüksek ücretler, doğu eyaletlerinin rekabette zayıflamasına ve büyümenin de nispeten düşük düzeyde gerçekleşmesine neden olmaktadır. 1997 yılından sonra, Doğu Almanya ile aradaki farkın azalması yerine daha da arttığı görülmektedir. Doğu eyaletlerinde işsizlik oranları da artmaktadır. Bu eyaletlerde işsizlik oranı, 2004 yılı Ocak ayı sonu itibariyle % 19.1 düzeyine ulaşmıştır (DB, Nr. 2, 2004: 64). Doğu eyaletlerindeki refah artışı ise, eski eyaletlerden yapılan kamusal transferlerle finanse edilmektedir. Bu durum batı eyaletlerindeki yatırımcılar açısından, uzunca bir dönem daha, ek bir maliyet unsuru olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, işletme iflaslarının önemli bir bölümü de doğu eyaletlerinde olmaktadır. Bunun yanında, doğu eyaletlerindeki ekonomik gelişmeyi finanse etmek için verilen ve geri dönmeyen krediler de, bankaların finansman problemleri yaşamasına neden olmaktadır (Sinn, 2002: 23).

Doğu eyaletlerinin cari işlemler dengesi, kendi üretimlerinin % 45'i dolayında açık vermektedir. Bu açıkların önemli bir bölümü de, batı

eyaletlerinden yapılan kamusal transferlerle finanse edilmektedir. Doğu eyaletlerinde satın alma gücünün, kendi üretimlerinin neredeyse % 50 üzerinde seyrettiği gözlenmektedir. Bu şartlar altında, ekonominin Doğu Almanya'da canlanmış olması gerekmektedir. Burada ise, aksi bir durum söz konusudur. Yüksek saat ücretleriyle de bağlantılı olarak, satınalma gücü ile artan talebe rağmen, yüksek ücret maliyetleri sonucu yatırımların bölgeye gelmesi engellenmiş olmaktadır. Böylece, nispeten yüksek sayılabilecek bir tüketim oranına rağmen işsizlik artmaktadır (Sinn, 2002: 24).

Teşvikler sonucu Doğu Almanya'da özellikle inşaat sektöründe fazla kapasite kullanıldığı görülmektedir. İnşaat sektöründeki beklentiler ise olumsuzdur (Eggert, 2002: 203). Alman sosyal güvenlik sistemini önemli bir krizin eşiğine getiren en önemli gelişme, iki Almanya'nın birleşmesi olmuştur denebilir. Doğu Almanya'da emeklilik ve işsizlik sigortasına bazı durumlarda hiç pirim ödemeden yada çok az bir oranda prim ödeyerek, Batı Almanya düzeyinde emeklilik maaşı alanlar vardır. Eski demir perde ülkelerinin de rekabetleri sonucu, ekonomik koşulların Doğu Almanya için artık daha çetin bir hale geldiği ve bu durumun büyüme konusunda olumsuz yansımaları olduğu gözlenmektedir. Sonuçta, ekonomik anlamda bütünüyle bakıldığında, Doğu Almanya ile birleşmenin başarısız olduğu söylenebilir.

4.2. Nüfus Bileşimindeki Değişmeler

Nüfus yapısındaki değişimlerin ekonomiye başlıca etkileri bu bölümde ele alınmaktadır. İki Almanya'nın birleşmesinden hemen sonra hızla artan kamu borçları, 1990'lı yılların ortalarından itibaren tekrar azalmaya başlamıştır. Buna karşın, son yıllarda devlet borçlanmalarının yapısında önemli bazı değişimler gözlenmektedir. 2003 yılında toplam borçlanmanın % 57'si sosyal içerikli harcamalar için yapılmıştır. Bu sosyal nitelikli harcamaların en önemlileri ise, nüfustaki yaşlanmaya paralel olarak yapılan harcamalar ile, Doğu Almanya'da emekli sayısındaki nispi artışlar olmuştur (DB, Nr. 3, 2004: 19-20)⁷.

Günümüzde halen geçerli olan sisteme göre, yaşlılık sigortasının finansmanı, genç çalışan nüfusun yaşlanan neslin emeklilik maaşlarını ödemeleri şeklinde olmaktadır. Yaşlanan nüfusun toplam nüfus içindeki oranının artmaya başlaması ile, emekli sayısında da artışlar meydana gelmiştir. Bu durumda, genç ve çalışan nüfusun ya daha yüksek oranlı emeklilik aidatları ile artan emekli sayısını finanse etmesi yada emekli maaşlarında önemli miktarda kısıtlamalara gidilmesi gerekmektedir (Sinn, 2003: 24-25). 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içindeki oranı günümüzde % 17.5 düzeyinde iken, önümüzdeki 20 yıl içerisinde bu oranın % 23'e

⁷ Ayrıca istihdam piyasasında yaşanan problemler nedeniyle artan harcamalar, çocuk yardımı konusunda yapılan artışlar ile yaşlılık bakım sigortası için yapılan harcamalar da bu artışta önemli bir rol oynamıştır.

ulaşacağı ve 2050 yılında ise, toplam nüfusun 1/3'ü seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir. Sosyal güvenlik sistemiyle ilgili ödeme problemlerinin, ilerde gerçekleşecek göçlerle de köklü bir şekilde çözülemeyeceği görüşü yaygındır. Günümüzdeki beklentilerin gerçekleşmesi halinde, emeklilik sigortası primi ödeyenlerle, emeklilik maaşı alanlar arasındaki oran gittikçe kötüleşecektir. 60 yaş üzeri her 100 emekli başına halen 226 çalışan düşerken, 2050 yılında bu sayının 114 olacağı tahmin edilmektedir. Böylece, neredeyse her bir çalışan, bir emekliyi finanse etmiş olacaktır (iwd, Nr. 10, 2004: 4).

Nüfus yapısındaki değişimler sadece emeklilik sigortasına ve dolayısıyla devlet harcamalarına getirdiği ek maliyetlerle sınırlı değildir. Bu gelişmelerin sonucu olarak, aynı zamanda Almanya'da ekonomik dinamizm de etkilenmektedir. Ayrıca, tüketim malı üreticileri de değişen talep yapısına göre, arzlarını yeniden düzenlemek zorunda kalacaklardır. Almanya'da nüfus yapısındaki değişim, aynı zamanda ülkenin yaratıcı gücünü ve dolayısıyla rekabet gücünü de etkilemektedir (DB, Presseartikel, Nr. 12, 2003: 2). Uluslararası patent bildirimlerinde Almanya oldukça yüksek düzeylerde bulunmakla birlikte, özellikle 1980'li yıllardan sonra ABD'den göreceli olarak geride kaldığı gözlenmektedir. Fakat nüfus oranı da birlikte dikkate alındığında, Almanya'da bildirilen patent sayısının, küçük bir oranda da olsa halen ABD'den fazlalık gösterdiği görülmektedir (Sinn, 2003: 25).

Yatırımcılar da nüfus yapısındaki değişimlere dikkat etmektedirler. Uzun dönemli kar beklentisi içinde olan hisse senedi piyasaları, daha günümüzden bu beklenti içine girmiş durumdadırlar. Uluslararası bir karşılaştırma yapılması halinde, Alman hisse senetlerindeki düşüşlerin nedenleri arasında, bu beklentilerin önemli olduğunu ileri süren görüşler de vardır (Sinn, 2003: 25-26).

4.3. Halen Sürmekte Olan Reformlar

Almanya'da son dönemde gerçekleştirilen reformlar üç ana başlık altında toplanabilir: 1- Sosyal politika alanında, 2- İstihdam piyasalarında ve 3- Kamu sektöründe yapılan reformlar. Bir ekonomik model olarak „sosyal refah devleti modelinin“ Almanya'da da sorgulanmaya başlanması sonucu, 2002 yılından itibaren bu alanda pek çok reformun uygulamaya konulduğu gözlenmektedir. Büyüme hızlandırmak ve bütçe konsolidasyonunu sağlamak için, harcamaların kısılması, iş piyasalarında ve sosyal güvenlik sisteminde yapısal reformların gerçekleştirilmesi yönünde, çeşitli ekonomi politikaları uygulanmaktadır. Bu yapısal reformların çekirdeğini ise, „Agenda 2010“ olarak ilan edilen „Hartz-Kanunları“ oluşturmaktadır. Halen yürürlüğe girmiş olan Hartz I ve Hartz II kanunları başlıca şu alanları kapsamaktadır: Özel istihdam büroları (*Personal-Service-Agentur*) oluşturulması, kendi iş yerini kuranların teşvik edilmesi ve iş piyasalarında yapılan diğer düzenlemeler, örneğin, „Mini-Jobs“, „Job-Floater“ gibi düzenlemeler. Bu uygulamalarla özellikle bazı sektörlerde yeni iş imkanlarını artırmak

amaçlanmış, vergi muafiyetleri veya kolaylıkları getirilmek suretiyle çeşitli teşvikler yapılmıştır (Bartsch, Hein, 2003: 703).

Halen yasalaşma sürecinde bulunan Hartz III ve Hartz IV kanun taslaklarında ise, Çalışma Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılması, sosyal yardım ve işsizlik yardımı ödemelerinin „İşsizlik Parası II” adı altında birleştirilerek, sosyal yardım miktarları düzeyine düşürülmesi, işsizlik durumlarında toplam ödeme süresinin 12 aya kadar düşürülmesi ve iş bulma kurumu tarafından önerilen iş yerlerinin, işsizler tarafından kabul edilmesi yönündeki kuralların ağırlaştırılması gibi konular vardır. Hastalık hallerinde yapılan ödemelerdeki artışlar (örneğin, ilaçlara katkı payı, her üç ayda bir 10 Euro muayene ücreti ödenmesi vs.), dış hastalıkları ile ilgili bazı ödemelerin ayrı bir sigorta kapsamına alınması, iş güvencesi konularında getirilen yeni esneklikler vs. diğer reform girişimleridir. Ayrıca, daha önce 2005 yılı için ön görülen vergi reformlarının üçüncü aşamasına yönelik uygulamalar, bir yıl önceye, yani 2004 yılına kaydırılmıştır. Böylece, konjonktür olumlu yönde etkilenmek istenmektedir. Bunlara ilave olarak, iş piyasasında, konut alım ve yapımında verilen sübvansiyonların belli oranlarda kaldırılması, gece, hafta sonu ve tatillerde yapılan mesailere ödenen zamlı tarifelerin de vergiye tabi tutulması, gündemdeki diğer tartışılan reform konularıdır (DB, Nr. 2, 2004: 50). Yapılması öngörülen reformların 2004 Nisan ayı itibarıyla, ancak küçük bir bölümü gerçekleştirilebilmiştir.

Yapısal reformların temel amacı, günümüze kadar istihdam piyasalarında süre gelen katı yapıyı esneterek, yan ücret ödeme maliyetlerini düşürmektir. Bunun yanında yüksek vergi ve sosyal içerikli ödemelerin yükünü de azaltmak diğer önemli bir amaçtır. Hartz I ve II kanunlarının öngörüldüğü şekilde, 2004 yılı Şubat ayı itibarıyla istihdam piyasalarına kısa dönemde ciddi manada olumlu bir etkisi olmamıştır.

Yukarıda sayılan reform konularının yanında, bir çok alanda geri kalan liberalleşme faaliyetlerinin sürdürülmesi gerekmektedir. Yeni bir işletme kurma veya işletme faaliyetlerinin genişletilmesi sırasındaki bürokratik engellerin kaldırılarak, izin alma sürecinin hızlandırılması, pazara giriş koşullarının daha da iyileştirilmesi önemli konular arasındadır. Ayrıca, eğitim sisteminde reformlar yapılarak, beşeri sermayenin kalitesinin artırılması da gerekmektedir. Üniversitelerin ücretli olması ve kendi aralarında rekabete açılmaları da önemlidir. Diğer bir çok reform girişiminde olduğu gibi reformların sulandırılmaması gerekmektedir. Reformlara bir bütün olarak yaklaşılmalıdır (DB, Presseartikel, Nr. 12, 2003: 7).

7. SONUÇ

İki Almanya'nın birleşmesi, işsizlik, Euro'ya geçişin olumsuz etkileri, ücretlerdeki sosyal içerikli ödemelerin kısılması yönündeki reformlar ve nüfus yapısındaki değişimlerin yarattığı problemlerden, özellikle alt gelir grupları önemli ölçüde etkilenmişlerdir. Son üç yıldır devam eden ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da yaşanan en uzun süreli durgunluğun ülke içinden kaynaklanan en önemli sebeplerinin, özel tüketim harcamalarının yetersiz düzeyde kalması, yüksek işçilik maliyetleri, doğu eyaletlerine aktarılan büyük sosyal transfer ödemeleri, artan işsizlik oranları, nüfus yapısındaki değişimler ve yetersiz kalan yatırımlar olduğu görülmektedir. Ülke dışından kaynaklanan başlıca sebepler ise, AMB'nin uyguladığı sıkı para politikası ve yine APB'ne geçiş bağlamında uygulanan maliye politikaları ile, ABD ve dünya ekonomisindeki olumsuz gelişmelerdir.

Almanya'da büyümenin 2004 yılında tekrar hız kazanacağı beklentisi hakimdir. Alınan bir çok tedbirle, ücret maliyetlerinde önemli oranda düşüşler sağlanmış ve halen bu süreç devam etmektedir. Almanya, eksi büyümenin gerçekleştiği 2003 yılında da ihracat oranlarını artırmıştır. Özel tüketim harcamalarında son aylarda kısmi bir artış gözlenmektedir. İşsizlik konusunda ise, kısa vadede olumlu yönde hızlı bir iyileşme beklenmemektedir. Halen sürdürülmekte olan yapısal reformlarla, makro ekonomik çerçeve koşulların önümüzdeki yıllarda daha iyi bir düzeye ulaşacağı beklentisi hakimdir.

Global anlamda rekabet şartlarının daha da zorlaşacağı görülmekle birlikte, iyi yetişmiş bir iş gücü ve oldukça kaliteli sayılabilecek altyapısıyla Alman ekonomisi, uluslararası rekabet yeteneği bakımından, ülke içinde bazı kesimlerin iddia ettiği kadar kötü bir durumda değildir. Halen sürmekte olan ve yapısal problemleri de ortadan kaldırmayı hedefleyen reformlar, uzun vadede büyümeye kuşkusuz olumlu bir ivme kazandıracaktır. Burada önemli olan, hükümetlerin reformlar konusunda risk alabilmeleri ve sorumluluk yüklenebilmeleridir. Reformların benimsenmesi için maliyetlerin daha adil bir şekilde bölüşülmesi gerekmektedir. Önceliğin rekabetin teşvik edilmesi ve büyümenin artırılması yönünde olması gerekir.

KAYNAKÇA

1. BARTSCH, Klaus, Hein, Eckard (u.a.), „WSI Konjunkturbericht 2003: Mit koordinierter Makropolitik gegen die Stagnation!“, in: *WSI*, 56. Jg., Frankfurt a.M., Dezember 2003, s. 695-711.
2. Deutsche Bundesbank (DB), Monatsbericht, 54. Jg., Nr. 12, Frankfurt a.M., Dezember 2002.
3. Deutsche Bundesbank (DB), Monatsbericht, 55. Jg., Nr. 8, Frankfurt a.M., August 2003.

4. Deutsche Bundesbank (DB), Monatsbericht, 55. Jg., Nr. 10, Frankfurt a.M., Oktober 2003.
5. Deutsche Bundesbank (DB), Geschäftsbericht 2002, Frankfurt a.M., 2003.
6. Deutsche Bundesbank (DB), Geschäftsbericht 2003, Frankfurt a.M., März 2004.
7. Deutsche Bundesbank (DB), Monatsbericht, 56. Jg., Nr. 1, Frankfurt a.M., Januar 2004.
8. Deutsche Bundesbank (DB), Monatsbericht, 56. Jg., Nr. 2, Frankfurt a.M., Februar 2004.
9. Deutsche Bundesbank (DB), Monatsbericht, 56. Jg., Nr. 3, Frankfurt a.M., März 2004.
10. Deutsche Bundesbank, „Wege aus der Krise – Wirtschaftspolitische Denkanstöße für Deutschland“, in: *Deutsche Bundesbank, Auszüge aus Presseartikeln*, Nr. 12, Frankfurt a.M., 2003, s. 2-7.
11. EGGERT, Rolf, „Deutschland – ökonomisches Schlusslicht in Europa“, in: *Wirtschaftsdienst*, Jg. 82, Heft 4, Heidelberg, April 2002, s. 202-207.
12. Europäische Zentralbank (EZB), Monatsbericht, Frankfurt a.M., Februar 2004.
13. FENDEL, Ralf, Frenkel, Michael, „Deutschlands Abschneiden „im Global Competitiveness Report 2002-2003“, in: *Wirtschaftsdienst*, 83. Jg., Heft 01, Heidelberg, Januar 2003, s. 30-37.
14. FELS, Gerhard, „Reformen im Pseudokonsens“, in: *Informationsdienst des Instituts der deutschen Wirtschaft (iwd)*, 30. Jg., Nr. 1, Köln, 2004, s. 2-3.
15. IMF, World Economic Outlook (September 2003), Washington, D. C., 2003.
16. *Informationsdienst des Instituts der deutschen Wirtschaft (iwd)*, „Demographische Entwicklung – Älter werden ohne alt auszusehen“, 30. Jg., Nr. 10, Köln, 2004.
17. *Informationsdienst des Instituts der deutschen Wirtschaft (iwd)*, „Agenda 2010 – Der Anfang lässt hoffen“, Jg. 29, Nr. 21, Köln, 2003.
18. OECD Economic Outlook, Vol. 2003/1, No. 73, Paris, June 2003.
19. PETERS, Hans-Rudolf, Wirtschaftspolitik, 3. Aufl., München, 2000.
20. Remspurger, Hermann (11.02.2004), „Über die Notwendigkeit weiterer Reformen“, in: *Deutsche Bundesbank, Auszüge aus Presseartikeln*, Nr. 6, Frankfurt a.M., 2004 s. 5-9.
21. REMSPERGER, Hermann (19.11.2003), „Die Deutsche Wirtschaft im Globalisierungsprozess“, in: *Deutsche Bundesbank, Auszüge aus Presseartikeln*, Nr. 50, Frankfurt a.M., 2003, s. 3-6.

22. SCHETTKAT, Ronald (2003), "Reformen in Deutschland: zu wenig, zu spät?", in: *WSI*, 56. Jg., Frankfurt a.M., Mai 2003, s. 267-274.
23. SCHMID, Josef, "Reformen in Deutschland – ein Ding der Unmöglichkeit", in: *Wirtschaftsdienst*, 83. Jg., Heft 01, Heidelberg, Januar 2003, s. 7-10.
24. SEIDL, Christian (2003), „Ein Sanierungskonzept für die Bundesrepublik Deutschland“, in: *Wirtschaftsdienst*, 83. Jg., Heft 02, Februar 2003, s. 92-99.
25. SINN, Werner-Hans (17.12.2002), Die rote Laterne, Die Gründe für Deutschlands Wachstumsschwäche und die notwendigen Reformen, in: *ifo (Institut für Wirtschaftsforschung)*, 55. Jg., Heft 23, Sonderausgabe, 2002, München.
26. SINN, Werner-Hans (18.03.2003), "Das demographische Defizit – die Fakten, die Folgen, die Ursachen und die Politikimplikationen", *ifo (Institut für Wirtschaftsforschung)*, 56. Jg., Heft 5, München, 2003, s. 20-36.
27. STARK, Jürgen (21. Januar 2004), „Wirtschafts- und stabilitätspolitische Perspektiven in: Deutschland im Jahr 2004“, in: *Deutsche Bundesbank, Auszüge aus Presseartikeln*, Nr. 3, Frankfurt a.M., 2004, s. 4-6.
28. STEINBRUK, Peter, „Wirtschaftspolitik vor schwierigen Aufgaben“, in: *Zeitschrift für Wirtschaftspolitik (ZfW)*, Jg. 52, Heft 3, Stuttgart, 2003, s. 291-299.
29. TRUGER, Achim, Hein, Eckard, "Schlusslicht Deutschland: Makroökonomische Ursachen", in: *Wirtschaftsdienst*, 82. Jg., Heft 07, Heidelberg, Juli 2002, s. 402-410.
30. TRUGER, Achim, Hein, Eckard, „Schlusslicht Deutschland – Resultat institutioneller Verkrustungen? In: *Wirtschaftsdienst*, 83. Jg., Heft 08, Heidelberg, August 2003, s. 509-516.
31. Vertrag über die Europäische Union", Maastricht, 7. Februar 1992, in: Läufer, Thomas, die Vertragstexte von Maastricht mit den deutschen Begleitgesetzen, Bonn 1994, Art. 109j, Abs. 1, s. 194.
32. Weltbank, Weltentwicklungsbericht 2003, 1. Auflage, Washington, D.C., 2003.
33. "Wirtschaftliche Lage in Deutschland", in: *Wochen bericht des DIW*, Nr. 1-2, Berlin,
34. 2004, s. 15-43.
35. WOHLERS, Echartd, „Aufwärts ohne Schwung“, in: *Wirtschaftsdienst*, 83. Jg., Heft 11, Heidelberg, November 2003, s. 686-687.
36. World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2003-2004, www.weforum.org (10.03.2004).